

Бродський Йосип Олександрович

Біографія

БРОДСЬКИЙ, Йосиф Олександрович (Бродский, Иосиф Александрович — 24.05.1940, Ленінград (тепер Санкт-Петербург) — 28.01.1996, Нью-Йорк) — російський поет, лауреат Нобелівської премії 1987 р.

Бродський народився у російськомовній єврейській родині. Його батько був учасником війни, дослужився до звання капітана третього рангу, працював у Військово-Морському музеї, однак на початку 50-х рр., під час організованої в СРСР антисемітської кампанії, змушений був вийти у відставку і надалі працював журналістом у флотській газеті. Матір поета, Марія Вольперт, здобула гуманітарну освіту, але змушена була працювати бухгалтером.

Мріючи в юності стати морським офіцером (за прикладом свого батька), Бродський після закінчення семирічної школи спробував вступити у Друге Балтійське училище, де готували підводників, але безуспішно. Відтак 15-річний Йосиф назавжди покинув школу і влаштувався працювати фрезерувальником на військовий завод. Протягом наступних восьми років він змінив чимало професій і занять: був помічником прозектора в обласному морзі, кочегаром, доглядачем маяка, колектором в геологічних експедиціях у Якутії, Середній Азії, на Далекому Сході. "Мене все цікавило, — згадував він пізніше, — я міняв роботи, оскільки хотів якомога більше дізнатися про життя та людей".

Водночас Бродський захоплено і наполегливо займався самоосвітою — відвідував лекції на філологічному факультеті ЛДУ, вивчив англійську, польську та сербохорватську мови, багато читав. Писати вірші Бродський почав приблизно у 18 років, перебуваючи в одній із геологічних експедицій. Як згодом згадував сам поет, першим безпосереднім імпульсом до власної творчості послугувала публікація в "Литературной газете" добірки віршів Б. Слуцького, яка справила на Бродського надзвичайно сильне враження. Невдовзі поет-початківець почав відвідувати зібрання літературного об'єднання при молодіжній газеті "Зміна", де познайомився із близькими за віком і духом поетами Є. Рейном, О. Кушнером, Г. Горбовським, Д. Бобишевим. У сучасному російському літературознавстві цих, досить різних за талантом і творчою манерою, літераторів називають "ленінградською школою" (на противагу групі московських "шістдесятників" — Є. Євтушенкові, А. Вознесенському, Р. Рождественському). Особисто себе Бродський як митець вважав представником "покоління 1956 р." — того покоління, яке, будучи розбудженим угорським повстанням, пережило "біль, потрясіння, скорботу, сором за нашу безпорадність".

Особливо приязні стосунки склалися у Бродського з Євгенієм Рейном, якого він навіть вважав своїм єдиним літературним учителем. Саме Є. Рейн у 1961 р. познайомив друга з А. Ахматовою. У цей період Бродський багато писав, перекладав з англійської, польської та чеської мов. У 1963 р. він звільнився з останнього місця роботи і вирішив

присвятити себе суто літературній діяльності. На той час його поезію вже знали як студентська молодь, так і неофіційні літературні кола (особливо популярними стали такі вірші, як "Різдвяний романс", "Станси", "Пагорби"). Своєрідною "візитівкою" раннього Бродського був надзвичайно прозорий і емоційно щемливий "Різдвяний романс". Побудований на експресивно-смысловому повторенні ключових дієслів та епітетів (але без екстатичного нагнітання), з використанням типових у житті, але нетипових у тодішній поезії образів ("п'яниць, сомнамбул хор бджолиний", краля, у власних згублена печалях" тощо), "Різдвяний романс" підводив до "несвятого" висновку:

Твій Новий рік по темно-синійводі в нуртовищі міськомупливе у смутку незглибимім, немов життя почнеться знову, неначе будуть світло й слава, і вдалий день, і вдосталь хліба,

немов життя хитнеться вправо, хитнувшись вліво. (Пер. Б. Щавурського) У листопаді 1963 р. один із керівників місцевих "дружинників" опублікував у газеті "Вечерний Ленинград" пасквільний фейлетон "Коло літературний трутень", у якому звинуватив Бродського у дармоїдстві. На той час це було досить серйозне звинувачення: оскільки молодий поет не належав до жодних офіційних письменницьких організацій, то, за радянськими законами, міг займатися літературною діяльністю тільки "у вільний від основної роботи час". У лютому 1964 р. Бродського було заарештовано. Спочатку його на півтора місяця запроторили до психіатричної лікарні для примусового обстеження, а в липні 1964 р. відбувся трагіфарсовий суд, який оголосив поета "дармоїдом" і засудив до 5 років заслання. Півтора року Бродський провів у селі Норинське Архангельської обл. Там він працював робітником у радгоспі і, за власним зізнанням, "почувався чудово серед дивовижної північної природи, серед простих жителів російської "глибинки".

У засланні Бродський продовжував писати: "Шум зливи...", "Пісня", "Зимова пошта", "Одній поетесі", "В селі Господь живе не по кутах..." тощо. У цих віршах ще лише формується епічна "всеохопність" пізнього Бродського, але натомість вже чітко: креслені такі стильові домінанти, як емоційне освоєння життєвих і внутрішньо-буттєвих реалій, напруженість настрою, трагічна іронія. Суд над Бродським набув гучного розголосу, приверни увагу діячів культури не лише в СРСР, а й за кордоном. Звільнити поета від незаслуженого покарання просили А. Ахматова, Корній Чуковський, С. Маршак, Д. Шостакович, Ж. П. Сартр та ін., то ж, провівши у засланні півтора року, у грудні 1965 р. Бродський повернувся у Ленінград. Проте він і надалі не мав можливості "лікувати свої твори — до від'їзду на чужину з надрукувати в СРСР лише чотири вірші та кілька перекладів. Натомість зростала його "самвидавня" слава. Крім того, твори Бродського вийшли друком у США: у 1965 р. — збірка "Вірші та поеми" ("Стихотворения и поэмы"), а в 1970 р. — "Зупинка в пустелі" ("Остановка в пустыне"). Незабаром під тиском радянських посадовців і був змушений залишити Батьківщину — йому було "рекомендовано" і "дозволено" емігрувати в Ізраїль. 4 червня 1972 р. Бродський прилетів у Відень, де його зустрів давній приятель, американський

професор-славіст К. Проффер. Власне, саме він на перших порах допомагав Бродський адаптуватися до "західного" способу життя, запропонувавши поетові місце викладача у Мічиганському університеті.

Варто зазначити, що перед від'їздом Бродський написав листа генеральному секретареві ЦК КПРС Л. Брежнєву з проханням "дозволити... бути присутнім у літературному процесі своєї Вітчизни". Поет важко переживав розлуку з батьками та маленьким сином, які залишилися в Ленінграді.

Емігрантський період життя Бродського був загалом небагатим на події: він, зрештою, оселився у Нью-Йорку, оскільки не уявляв свого життя без морського краєвиду за вікном, викладав історію російської літератури у багатьох університетах і коледжах. У 1980 р. він отримав громадянство США. Батьки Бродського померли у середині 80-х рр., так і не домігшись дозволу на побачення із сином.

В еміграції Бродського багато писав (вірші — російською, есеїстику — переважно англійською), намагався популяризувати поезію в американському суспільстві. На чужині побачили світ його поетичні збірки "В Англії" ("Англии", 1977), "Кінець прекрасної епохи" ("Конец прекрасной эпохи", 1977), "Частина мови" ("Часть речи", 1977), "Римські елегії" ("Римские элегии", 1982), "Нові станси до Августини" ("Новые стансы к Августине", 1983), "Уранія" ("Урания", 1987).

У цих збірках, порівняно з поезіями раннього періоду, простежується кардинальна еволюція як у плані змістовому, так і в плані форми. Після 1972 року поезія Бродського збагатилася складними синтаксичними конструкціями, різномірною лексикою, великою кількістю відокремлених означень, ускладненою поетичною строфікою. За влучним зауваженням М. Крепса, "Бродський є новатором не лише в тематиці, а й у ритмі, в римах, у метафорах, в епітетах, у відмові від стилістично диференційованої мови поезії (на відміну від мови прози), і все це новаторство міцно злироване зі змістом. Власне кажучи, саме у Бродського зміст і форма стають навзаєм рівними складниками всієї структури поетичної творчості". Характеризуючи стильові домінанти поезії Бродського, не можна оминати і специфічну "оповідність", яка зазвичай реалізується через ускладнені асоціативні образи чи культурологічні ремінісценції; надзвичайно своєрідну мовну організацію поетичного тексту, яка "балансує" на межі поезії та прози. Важливими елементами поезії Бродського є: перенос (енжамбеман); акцентовані періоди (якщо оперувати термінами лінгвостилістики); "каталогізація" як один із основних прийомів художнього освоєння світу "в собі" і світу "поза собою".

"Формальним" і мовним змінам у поетичному спадку Бродського відповідає і якісно нова змістова наповненість. Поет намагається "поєднати ліризм і філософічність російської традиції з монументальністю та подієвою масштабністю західноєвропейського й американського уявлення про життя" (Є. Абрамовський).

Бродський намагався чесно відповідати на поставлені запитання. Мабуть, саме звідси — трагізм його поетичного космосу, який прозирає навіть крізь іронію чи сарказм: Я серед ночі дивлюсь у вікно і думаю про те, куди ж зайшли ми?

Від чого ми сьогодні більш далекі: від православності, а чи від еллінізму? До чого ми

близькі? І що там, у майбутнім? Чи не судилась нам тепер інакша ера? Яку ми справу спільною назвемо?

І що у жертву їй принести мусим? ("Зупинка в пустелі", пер. Г. Безкоровайного) В еміграції Бродський видав англomовний збірник есеїстики "Менше від одиниці" ("Less than one", 1986), до якого увійшли написані на замовлення видавців передмови до різних поетичних книг (К. Кавафіс, Е. Монтале, В.Г. Оден, А. Ахматова, М. Цветаева). Ця збірка була визнана у США найкращою літературно-критичною публікацією року.

У жовтні 1987 р. Шведська королівська академія назвала Бродського лауреатом Нобелівської премії з літератури. А наприкінці 80-х рр. вірші Бродського нарешті почали публікуватися в Росії, хоча поет так і не захотів повернутися на батьківщину, оскільки, на його думку, "не можна увійти в одну і ту ж ріку двічі, навіть якщо це Нева". Останні роки життя Бродський провів у Нью-Йорку, ретельно оберігаючи своє приватне життя від стороннього ока. Проте відомо, що він не любив свого дня народження, а єдиним днем народження, яке відзначав, було Різдво Христове; що у вересні 1990 р. Бродський узяв шлюб з Марією Содзоні — італійкою російського походження, що в 1993 р. у них народилася дочка Анна, названа так на честь Ахматової. Вночі 28 січня 1996 р. поет помер у Нью-Йорку, переживши до того три інфаркти. Його поховали у Венеції, у місті, яке він любив і називав своєю другою батьківщиною.

Бродський був членом Баварської академії красних мистецтв (1971), Американської академії та Інституту мистецтв і літератури (1979—1987), почесним доктором Оксфордського університету (1991), кавалером ордена Почесного Легіону (Франція); лауреатом "Премії геніїв" Макартура (1981), Національної премії літературних критиків (1986), премії "Золотий флорин" (Флоренція, 1995). Крім того, він упродовж року займав почесний пост поета-лауреата Бібліотеки Конгресу США (травень 1991 — травень 1992), а у 1995 р. отримав звання почесного громадянина Санкт-Петербурга (1995).

Г. Безкоровайний, Б. Щавурський